

ЗАГАЛЬНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КАРТОГРАФІЇ

УДК 528.94

Бабенко О. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КАРТОГРАФУВАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проаналізовано теоретичні та методичні положення картографування банківської системи України. Банківська система відображається як цілісний організм функціонування механізмів та, просторово-часових закономірностей розміщення, формування і розвитку, функціонально-компонентної, територіальної і організаційної структур.

Ключові слова: тематичне картографування, банківська система України, система карт, способи картографування.

Вступ. Картографування банківської системи України – це досить нова справа у тематичному картографуванні. Адже до періоду незалежності, коли Україна була в складі СРСР, банківська система всіх країн була однорівневою, тобто вся банківська система була державною. У 1991 році відбулося роздержавлення банківської системи та створення Національного банку України.

Картографування банківської системи України дуже важливий напрям картографічного дослідження України. Тому розробка тематично-методичних основ створення карт даної тематики на основі ГІС-технологій має важливе не тільки наукове, а й практичне значення. Важливим для створення і розвитку нового наукового

напрямку тематичного картографування – картографування національної банківської системи України є опрацювання концепцій, тем, сюжетів та нових типів карт.

Карти банківської системи України, безперечно, знайдуть своє місце у застосуванні, як у прийнятті господарських рішень, так і в процесі навчання студентів або перепідготовки спеціалістів банківської справи на всіх рівнях. Також використання карт даної тематики доцільне при плануванні і розширенні мережі територіально-віддалених підрозділів та у інших дослідженнях окремого банку і банківської мережі.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Існуючі літературні та електронні інформаційні джерела (Вакуленко О.В., Баранський М.М., Саліщев К.О.) містять теорію, наукові принципи й методи картографування з обраної теми. Дослідження присвячені розробленню теоретико-методологічних та методичних основ картографування банківської системи України, вони стали основоположними засадами для картографування банківської системи України.

Як об'єкт картографування банківська система України вперше була розглянута на початку 2000-х років, в цей період було викладено наукове уявлення щодо неї. Для розкриття сутності, властивостей, внутрішніх зв'язків об'єкта як системи було побудовано структурно-графічні моделі та виявлено такі особливості досліджуваної системи: структурність, територіальна диференціація та функціональні особливості.

Наукові дослідження не дають цілісну характеристику сучасного стану банківської системи України, адже це пов'язано з складними сучасними економічними процесами в країні. Тому, залишається досить багато невирішених актуальних питань, розгляд яких дасть можливість поглибитися у складні банківські процеси та розширити теоретико-методологічні аспекти.

Мета і завдання статті. Метою даної статті є аналіз теоретико-методологічних основ картографування банківської системи України.

На основі поставленої мети доцільним є послідовне виконання наступних завдань:

- виявлення структурної особливості банківської системи України;
- аналіз класифікації карт банківської системи;

- обґрунтування системи показників картографування.

Виклад основного матеріалу. Національна банківська система України як об'єкт картографування представляє сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих структурних особливостей: Національного банку України та комерційних банків, які характеризуються дворівневістю системи. Карти банківської системи України – це просторово-часові образно-знакові моделі розміщення, структури, розвитку і механізмів функціонування складної поліструктурної фінансово-кредитної територіальної системи економічно, фінансово та організаційно взаємопов'язаних та взаємодіючих установ і організацій, які виконують важливу функцію з надання фінансових послуг – фінансового посередництва, страхування, допоміжної діяльності [7]. Основою є особливістю створення карт є системний підхід, який розглядає банківську систему України як цілісну сукупність взаємодіючих систем різного ієрархічного рівня.

Картографічне моделювання і власне системний аналіз при розробленні системи карт мають такі напрямки: системний аналіз об'єкта картографування як поліструктурної системи; розроблення серії карт як системно організованої моделі; системно-логічне структурування і подання різних форм інформації з метою забезпечення логіки її відтворення графічними засобами; конструювання знакової системи; створення об'єктної моделі бази геоданих і системи керування нею.

Система карт банківської системи України повинна мати: узгодженні географічні основи для кожного з обраних масштабів; цілісну систему показників картографування, щоб надати можливість співставлення та аналізу карт на будь-якому рівні; уніфіковану систему умовних позначень.

Структура системи карт, сюжет та зміст кожної з них мають надати можливість відстеження та співставлення основних показників функціонування банківської системи, її поелементного аналізу, виявлення взаємозв'язків між показниками функціонування.

Основним напрямками картографування банківської системи є: умови і чинники, які спричиняють функціонування всієї банківської системи; функціонально-компонентна, територіальна, організаційна та інші структури; банківська система розглядається як окрема галузь економіки країни; банківські операції; банківські продукти

і результати фінансової діяльності; міжбанківські кредити як на державному, так і на світовому рівні; банки як інвестиційні структури; процеси і тенденції розвитку банківської; грошові ресурси для функціонування банківських установ; тощо.

Карти банківської системи України відносяться до тематичних соціально-економічних карт. Систему цих карт можна поділити на серії та групи за змістом, широтою охоплення теми, призначення, масштабом змісту.

За змістом:

- карти економічних умов функціонування банківської системи;
- карти розміщення, організаційно-територіальної та розмірної структури;
- карти формування етапів розвитку банківської системи та територіальних процесів;
- карти функціонування установ банківської системи;
- карти, що відображають продукти діяльності комерційних банків;
- роль банківського сектору в економіці країни;
- карти, що відображають електронні засоби проведення банківських операцій.

За деталістю показу елементів змісту карти банківської системи України можуть класифікуватися як довідкові, науково-довідкові, навчальні, прикладні.

За масштабом карти банківської системи класифікуються відповідно до рівня локалізації та деталізації змісту: від 1:40 000 до 1:12 000 000, тобто від карт окремих банківських центрів та корпоративних мереж комерційних банків до карт-врізок.

Системи показників картографування, які описують об'єкт як цілісну нерозподілену систему, структуровано за типами і видами вхідних даних у групи, поділяючи їх:

- щодо відношення до об'єкта картографування на внутрішньосистемні показники (ті, що описують безпосередньо об'єкт, структуру його елементів) та зовнішні (ті, що описують загальноекономічну ситуацію в країні чи регіону);
- щодо якісних ознак на кількісні (числові дані) та якісні (якісні відзнаки установ: ранг, спеціалізація та інші властивості);
- щодо способу перетворення даних (аналітичні та синтетичні).

За тематикою можна виділити такі групи та підгрупи показників картографування банківської системи.

Група 1. *Загальноекономічні показники та показники соціального розвитку*, характеризують бізнес-оточення, опосередковано впливають на достатність фінансованих ресурсів, формуючи умови для функціонування, створюючи передумови ефективності діяльності та стабільності систем.

Група 2. *Організаційно-територіальна структура ринку*: назва та розміщення установ (поштова адреса), ієрархічний ранг установи, вид діяльності, кількість, ранг структурних підрозділів, тощо.

Група 3. *Показники функціонування ринку банківських послуг*: регулюючі установи: НБУ, регіональні відділення НБУ, центральна розрахункова палата, регіональні розрахункові палати; установи-учасники: комерційні банки, їхні балансовані підрозділи; активи; пасиви; банківські операції; тощо.

Банківська система України має такі ж особливості відображення, як всі економічні об'єкти, явища і процеси. Більшість показників картографування – кількісні, які описують діяльність фінансових установ, фінансових центрів (точкова локалізація) або регіональне поширення (площинна локалізація). Якісні ознаки – майже всі інтегральні.

У процесі картографування використовують наступні способи картографічного зображення: локалізованих значків для об'єктів з точковою локалізацією; картодіаграм, картограм, якісного фону для об'єктів з площинною локалізацією. Особливо велика варіативність застосування у діаграмних значків – це гістограми, кругові та на півкругові структурні діаграми, 100-відсотковий квадрат, лінійні графіки. Для відображення динаміки використовуються стовпчасті діаграми, багатошарові діаграми.

Ієрархія дворівневої системи повинна відбиватися у логічній підпорядкованості (послідовності) легенди та графічному рисунку знаків. Структурна єдність складових будь-якого показника – однотипністю значків або єдиною фоновою гамою.

Співвідношення показників, що виявляють важливі риси (або визначають тип) об'єктів найчастіше показано півкруглими діаграмами. Якщо тип чи рівень розвитку регіону визначається за двома групами таких співвідношень, на фон можна накласти штриховки. Способом структурної діаграми можна показати структуру грошових ресурсів (капіталу, активів, пасивів, доходів та витрат, вкладів населення) банку чи банківського центру в

абсолютній масштабності. Динаміка показників (кількості установ у регіоні, активів, зобов'язань, доходів та витрат установ) може бути зображена гістограмою, багатошаровим графіком.

Для забезпечення цілісності та неподільності серії карт банківських послуг є застосування єдиних принципів моделювання, які забезпечують логічність моделі його структури і механізму функціонування. Для цього застосовують узагальнену характеристику комерційних банків за банківськими центрами у вигляді кубів (знак Варзара, який являє собою куб з трьома видимими гранями, які є умовними 100-відсотковими квадратами, ціна поділки обирається відповідно масштабу карти чи різноманітності структури певного показника). Розмір кубів має бути пропорційний сумарній величині деякого показника, що має власну характеристику.

Висновки. Використано картографічний метод дослідження, що дозволив проаналізувати теоретико-методологічні та методичні основи нового наукового напрямку тематичного картографування – картографування банківської системи України. Створено карту «Банківські установи на території України», яка відображає відомості про розміщення комерційних банків, Національного банку України та його регіональних відділень; забезпеченість населення банківськими установами. Карту було створено за допомогою програми Adobe Illustrator (рис. 1), процес включав :

- збір вихідних матеріалів в необхідній кількості та якості;
- складання проекту;
- розроблення редакційних вказівок;
- побудова зображення;
- візуалізація зображення, редакційний перегляд;
- зберігання інформації;
- обов'язкове отримання графічних копій.

Рецензент – доцент, кандидат географічних наук Т. В. Дудун

Література:

1. Національний Атлас України [Електронний ресурс]. – К. : Інтелектуальні системи ГЕО, 1999 – 2000. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Системн. вимоги : Pentium III, 256 MB RAM, DVD - привід, Microsoft Windows 2000/XP, Internet Explorer 5,5, Adobe flash player версії 9.0, екран : 1024x768 (16 Bit, High color). –

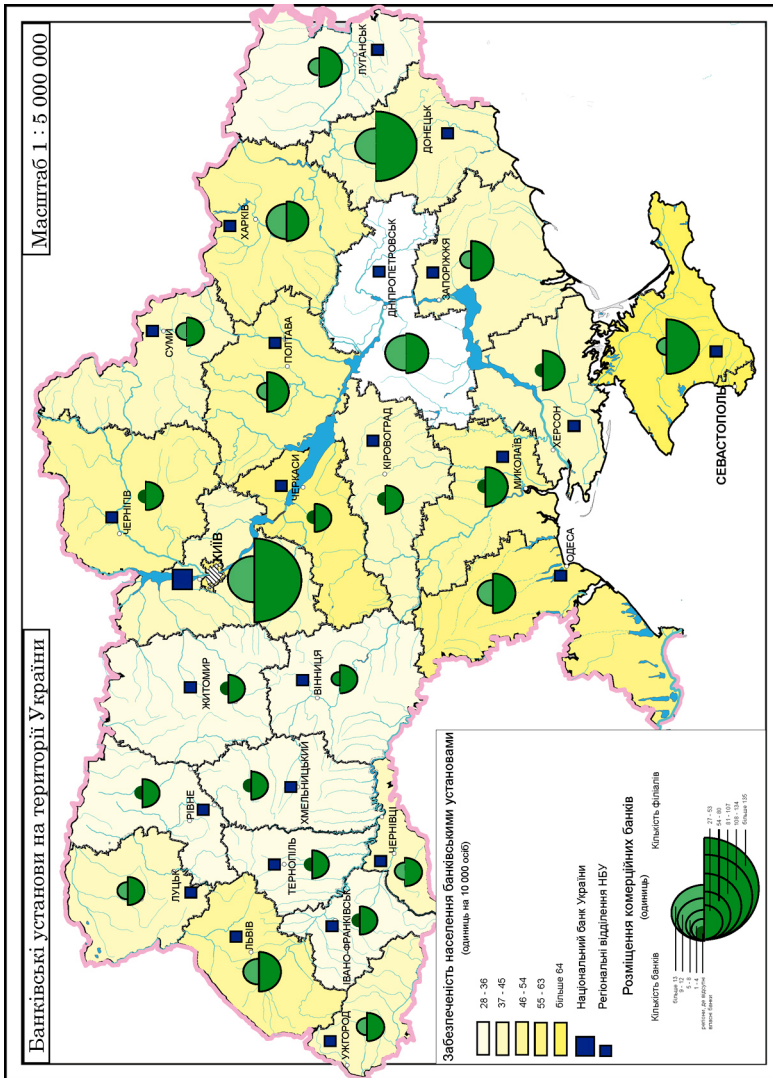

Рис. 1. Карта «Банківські установи на території України»

Заголовок з етикетки диску.

2. Баранский Н. Н. Экономическая география. Экономическая картография [Текст] / Н. Н. Баранский. – М. : Географгиз, 1960. – 452 с.

3. Вакуленко О. В. Картографічне моделювання банківської системи України [Текст] / Олена Володимирівна Вакуленко // Проблеми неперервної географічної освіти і картографії. – 2003. –

Вип. 4. – С. 57-60.

4. Вакуленко О. В. Картографування стану розвитку банківської системи України на основі ГІС-технологій [Текст] / Олена Володимирівна Вакуленко // Вісн. геодезії і картографії. – 2004. – №3. – С. 14-21.

5. Вакуленко О. В. Основні напрями створення карт банківської системи України з використання ГІС-технологій [Текст] / Олена Володимирівна Вакуленко // Укр. геогр. журнал. – 2002. – №2. – С. 22-25.

6. Козаченко Т. І. Україна. Банківська система [Карти] / Т. І. Козаченко, О. В. Вакуленко // Енциклопедія сучасної України: Том 2. – 1:5 000 000. – К., 2003.

7. Савчук О. В. Картографування банківської системи і ринку фінансових послуг України: теоретико-методологічні основи : наукова монографія [Текст] / О. В. Савчук ; За заг. ред. Т. І. Козаченко. – К. : Дірект Лайн, 2011. – 177 с.

8. Салищев К. А. Картоведение : Учебник [Текст] / К. А. Салищев. – [3-е изд.]. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 400 с.

9. Тикунов В. С. Моделирование в картографии : Учебник [Текст] / В. С. Тикунов. – М. : МГУ, 1997. – 405 с.

10. Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>.

О. А. Бабенко

КАРТОГРАФИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Проанализировано теоретические и методические положения картографирования банковской системы Украины. Банковская система отображается как целостный организм функционирования механизмов и, пространственно-временных закономерностей размещения, формирования и развития, функционально-компонентной, территориальной и организационной структур.

Ключевые слова: тематическое картографирование, банковская система Украины, система карт, способы картографирования.

O. Babenko

THE MAPPING OF MODERN STATE OF UKRAINIAN BANK SYSTEM

The analysis of theoretical and methodical positions of mapping of the banking system of Ukraine is carried out in the article. The banking system is represented as an integral organism of functioning of mechanisms and, spatio-temporal conformities to law of placing, forming and development, functionally-component, territorial and organizational structures.

Key words: thematic mapping, banking system of Ukraine, system of maps, methods of mapping.

Надійшла до редакції 9 листопада 2015 р.